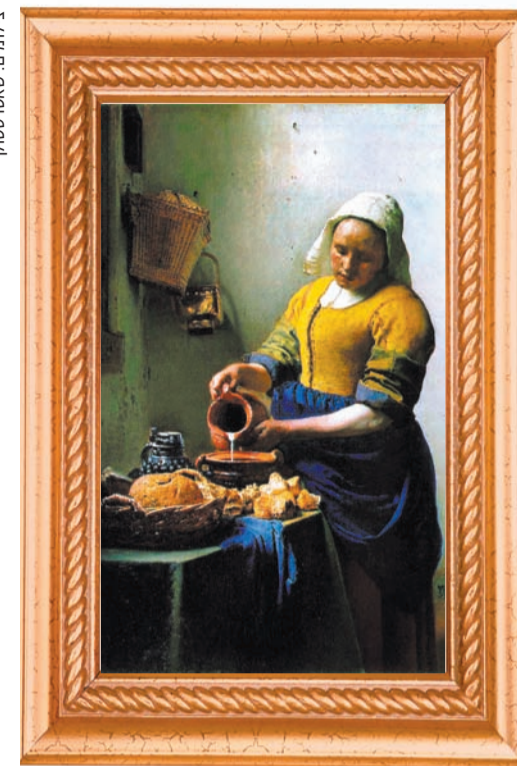

"הבצלות מים" של קלוד מונה. "מרבית האנשים מעדיפים ציורי נוף, והגון הכחול גם הוא העדפה מולדת"

"מוזגת החלב" של יאן ורמר. "אכפת לנו מה ורמר חשב. אם לא הוא צייר את זה, אז כוונתו הייתה ציור"

איננו מסוגלים להתעלם ממקורה של יצירת האמנות – האמן – משום שהיצירה מייצגת תקשורת ישירה בין המוח שלנו למוח אנושי אחר, שלוי

"בעבר, כל האמנים שאמר דברים מעניינים חיו איתך בשבת. מאז החיווט במוח שלנו עדיין אומר: 'וואו, האדם שכתב זאת בוודאי היה מעניין. הייתי רוצה להכיר אותו!'"

"אנחנו בני בניהם של האנשים הכי כשרוניים, מקסימים, שנונים, מעניינים ומושכים בעיני המין השני. החכם או השנון שורד – זה עיקרון דארוויניסטי מובהק"

דניס דאטון. "יש לנו משיכה להישגים יצאירי דופן. זו דרך של האבולוציה להוביל אותנו להישגים גבוהים ולשפר את המין האנושי"

אנוש, כדי לשפר את המין שלנו. זה משהו שטבעו בנו. אם הנטייה שלנו היא להימשך לאמנים שאנחנו אוהבים את היצירה שלהם, מה פשר העניין שלנו באמנים מתים?

כן. הדרך הזה תמיד קיים בנו, גם אם הוא טיפשי. כל מה שמעניין את האבולוציה זה שאנשים ימשיכו להתרבות, ולכן מנקודת מבט אבולוציונית, למשל, אנחנו לא אמורים להתעניין ביצירות של אנשים חיים, רק באנשים חיים שאיתם נוכל לקיים מערכת יחסים כלשהי. אבל בואי נחזור להתחלה: הברירה המינית היא הסבר לשאלה למה ערכים מסוימים מעניינים בני אדם, וזה לא מנותק מתרבות ומחייבים חברי תיים. מלחינים גדולים מרתקים אותי באופן אישי, אבל אני לא רוצה להתחתן איתם. הנקודה היא שהמוח של בני האדם מתוכנת גנטית – מנאום אלפי שנים של אבולוציה – להקשיב לצלילים בגובה מסוים ולהתעניין ביכולת של משהו לחבר משהו יצירה מוזיקלית. זה אולי התחיל כברירה מינית בסיסית, אבל זה כבר מעבר לעניין מיני במלחין.

אם כך, אבולוציונית אנו בני ירושלים וירושלים שכולנו צאצאי אדם אנושי מוכשרים ומושכים, אמני הדורות הקודמים? כן, אנחנו בני בניהם של האנשים הכי כשרוניים, מקסימים, שנונים, מעניינים ומושכים. להיות יצירתי ובעל דמיון זה מאפיין אנושי בסיסי, לא משהו תרבותי אלא משהו עמוק יותר. החכם או השנון שורד – זה עיקרון דרוויניסטי מובהק.

ומנהיג למציאות: רוב האנשים אינם גאוניים. זה עניין של סטנדרטים. אחד הרברים שאני מצביע עליהם בספר הוא החשיבות של גודל אוצר המילים בתהליך בחירת בני זוג: מחקרים שנעשו ברחבי העולם מגלים שאנשים נוטים להתחתן עם אנשים בעלי אוצר מילים בדיקה דומה. אני פרופסור לפילוסופיה מניו זילנד, ולכן הסטנדרטים שלי הם ברמה מסוימת, אבל אנשים ככלל עדיין יחפשו את מה שהם מגדירים כשינוי ואינטליגנציה ברמה הכי גבוהה שהם מסוגלים לתפוס.

ורובם ימשיכו לדוגמניות, לא לספורות. הם יעדיפו בני זוג שלא יאיימו עליהם מבחינה אינטלקטואלית. כן, יש בזה משהו, כי הגורם הראשון שאנשים מחפשים הוא טוב לב. הם יכולים להיות מוקסמים ממישהו אינטליגנטי במיוחד, אבל לא ירצו לחיות איתו. בספר שלי נשמע כאילו כולם רוצים להתחתן עם מוצרט, ואין מספיק מרצטים בעולם.

מוצרט עצמו באמת היה כל כך מושך? "אנשי חושב ממוצרט היה מושך בעיני נשים. גם בטוהובן יכול היה להיות מושך, לו היתה לו אישיות נוחה יותר. הוא לא היה בחור קל; אם תקראי את מעט מכתבי האהבה שהוא כתב לנשים תבני מיד מרוע הן נבלטו כל עוד רוחן בן. מצד שני, ישנו פיקאסו. ובהכללה, רוב האנשים המוכשרים לאורך ההיסטוריה עוררו עניין ומשיכה בקרב בני המין השני והיו לזרם הצלחות. זה רלבנטי גם לספורט או הומור, לא רק לאמנות."

הצילו אותי מסתלים ומתאפורות

דאטון (65) נולד ברודס קליפורניה, בן להורים שעברו בתעשיית הקולנוע ואחר כך ניהלו חנות ספרים גדולה בצפון

הוליווד. הוא למד פילוסופיה, התגבר בחיל השלום, נשלח מטעמו לדרום הודו ולמד לנגן בסיתאר. לפני 24 שנים היגר עם אשתו הגרמנייה מארצות הברית לניו זילנד, משם קפץ מדי פעם לפפואה גינאה החדשה, חקר את האמנות המקומית ואסף פסלים שגורשים את חדר העבודה שלו. כיום הוא מכון כראש הפקולטה לפילוסופיה באוניברסיטת קנטרברי, ניו זילנד, וכאחד ממייסדי ועורכי אתר האינטרנט Arts&Letters Daily, שמרכז קישורים לכתבות מגוינות, ביקורות ספרים ומאמרים מעניינים מרחבי העולם. במילים אחרות – דאטון טבל כולו בעולם האינטלקטואלי, ובו בזמן מתבונן בו לעיתים כור ולא חוסך בביקורת.

במשך 30 שנה חשתי תסכול מהגישה החרצודרית של התיאורטיקנים המערביים – תיאוריות וביקורת עליו לות לפעמים להחזיק אותך מהיצירה, במקום לקרב אותך אליה, הוא אומר. "הגישה המיושנת של 'זה סמל או מטאפוריה לוח' – סמלים, אלוהים, הצילו אותי מסמלים... זה בדיוק סוג הדין שמרחיק אותך מההנאה שבאמנות. אני מופיעות בספר שלי בכמות מביכה. רוב התיאורטיקנים לא מתעניינים בשאלה מדוע אנחנו נוטים לקרוא ספרים. אבל אפשר לשלב בין הדברים: אם, למשל, תבחני את ספריה של ג'יי אוסטן דרך היבטים מסוימים של פסיכולוגיה אבר לוציונית, כמו סוגיות של בחירת בן זוג ומשיכה מינית – תבני אותם הרבה יותר טוב, ועדיין תהני באותה מידה". והנהגה הזאת, טוען דאטון, נמצאת שם מראשית ימי האדם. בספרו הוא עוסק בהרחבה, בין השאר, בשרשים של היכולת לדמיין ולספר סיפור, כבסיס לטיעון ההישרדותי שלו. דאטון טוען שהיכולת האלו התפתחו בתקופת הפליסטוקן, שהחלה לפני יותר מ-1.5 מיליון שנה והסתיימה לפני עשרות אלפים שנה. העובדה שלא נותרו לכך עדויות קשורות אינה מרפה את ידיו: ליתבן, הוא כותב בספר, שבמשך 80 אלף דורות לא היו אנשים בעלי כושר אינטלקטואלי ששרו, התברחו, סיפרו סיפורים, פיסלו, ציירו ובקיצור – עסקו באמנות.

אישור לעומק השורשים האמנותיים של בני האדם מוצא דאטון במשיכה האוניברסלית לתחום, שאותה הוא מגינס לאישוש הקשר לבדיחה המינית. זה המשולש השני שלו: היסטוריה, אוניברסליות וכוח אבולוציוני. במרכז המשולש הזה הוא מצביע אנתון, בני האדם באשר הם. "הדין האקדמי הרווח במערב התמקד בקביעה שאני נות היא תוצר חברתי ותלוי תרבות, אבל אני חושב שאין שום עובדות שמאששות את ההנחה הזו. העובדה היא שקר ראינים אוהבים את כטוהובן, שסינים אוהבים את שייקספיר ושברזילאים אוהבים הרפסים יפניים".

בספר הוא כותב, למשל, כי "כמעט ללא יוצא מן הכלל, מרבית האנשים מעדיפים ציורי נוף שכוללים מים, בני אדם וחיות. הגוון הכחול, שחובי ערב לוב האנשים, הוא העדפה מולדת (...). האוניברסליות של האמנות והנטיית האמנותיות, הספונטניות של הופעתן בכל העולם ולאורך ההיסטוריה והעובדה שבמרבית המקרים אנחנו מסוגלים לזהות דברים מסוימים כאמנות, גם אם מורכב תרבותית אחרת – כל אלה מלמדים שהמקור לכך טבעי ומולד: זו פסיכולוגיה אנושית אוניברסלית".

ובשיחה איתו הוא מרחיב: "האוניברסליות הזו מחייבת הסבר נוסף ומעמיק יותר, שאני מוצא אותו בעקרונות דרוויניסטיים שמשלבים תענוג, ספונטניות והבנה טובה יותר של נפש האדם. אמנות אינה חוקי תנועה שמשתנים ממדינה למדינה. למעשה, כולנו אוהבים סיפורים ורובנו מספרים את אותם סיפורים, מאזינים לאותם סוגי מוזיקה ונהנים מצפייה באותם ציורים".

כל הפעולה עם לובש גינים. זה לא אומר שהחייבה לבד הזה מוטבעת בדניא שלנו. "העובדה שכולם כותבים וכולם רוכבים על אופניים לא אומרת שיש לנו הפעילויות האלה בגנים. מה שיש לנו בגנים זה צורך בבגדים, צורך להתבטא ורוצן לטייל. בכל מדינה יש מאגלים שונים, אבל הרכיבים הבסיסיים של סוגי המוגזות – חיטה, חלבון, טעמים – הם אוניברסליים. זה אותו דבר עם אמנות; כמובן שלא הכל נשמע כמו הדין או מוצרט, אבל העקרונות והמנגנונים הבסיסיים שמושכים את האופי האנושי להאזין למוזיקה דומים בכל העולם. אמר

נות או ביטוי אמנותי הם עניין טבעי כמו האהבה, כמו סקס, זה חלק בלתי נפרד מהחייבות האנושי."

אי אפשר לזייף את זה

הספר של דאטון אקלקטי מאוד; הוא בוטח בעצמו – לעיתים בוטח באופן מוקדם. הוא נע בין דוגמאות מעולם המכיר נאות, דיונים על אורגנומה נשית, אנקדוטות היסטוריות, חק שרים פילוסופים או ביולוגיים, חוויות אישיות, ציטוטים של קאנט, טולסטוי, אריסטו וסטיבן פינקר, מתקפת על פסיכולוגים ופמיניסטיות ומלחמת חורמה במבקרי אמנות. אחד הטיעונים המרכזיים שלו נגד התיאורטיקנים של אמנות נוגע לנגישות הכללית שלה: לא צריך לדעת, להכיר או ללמוד כדי ליהנות מאמנות טובה, הוא טוען. "מישהו שלא אוהב את כטוהובן יכול להיות אידיוט או לא להבין מספיק מוזיקה, אבל יכול להיות גם שהוא פשוט מעדיף אמנות מסוג אחר".

האם אפשר להסיק מהאוניברסליות של האינסטינקט האמנותי שאמנות שיותר אנשים מבינים היא אמנות טובה יותר? "זה לא מריש, אחרת 'טלמאיב' או 'רחוב טומס' יהיו האמנות הכי טובה, כי כל תינוק מבין אותן. מבוגרים זקוקים לחוויה אחרת. יש תגובות ביולוגיות אופייניות, למשל למר יוקה – כל המוזיקה בעולם, למעט יצירות ספציפיות, מתחילה בקצב אטי ומאצה בהדרגה. למה זה קורה? כי כך המוח שלנו מחווג. זו פסיכולוגיה אנושית בסיסית, שמעוררת בנו תגובה מסוימת; כך המוח שלנו בנוי להפיק הנאה ממוזיקה".

האם אפשר להסיק מהאוניברסליות של האינסטינקט האמנותי שאמנות שיותר אנשים מבינים היא אמנות טובה יותר? "זה לא מריש, אחרת 'טלמאיב' או 'רחוב טומס' יהיו האמנות הכי טובה, כי כל תינוק מבין אותן. מבוגרים זקוקים לחוויה אחרת. יש תגובות ביולוגיות אופייניות, למשל למר יוקה – כל המוזיקה בעולם, למעט יצירות ספציפיות, מתחילה בקצב אטי ומאצה בהדרגה. למה זה קורה? כי כך המוח שלנו מחווג. זו פסיכולוגיה אנושית בסיסית, שמעוררת בנו תגובה מסוימת; כך המוח שלנו בנוי להפיק הנאה ממוזיקה".

האם אפשר להסיק מהאוניברסליות של האינסטינקט האמנותי שאמנות שיותר אנשים מבינים היא אמנות טובה יותר? "זה לא מריש, אחרת 'טלמאיב' או 'רחוב טומס' יהיו האמנות הכי טובה, כי כל תינוק מבין אותן. מבוגרים זקוקים לחוויה אחרת. יש תגובות ביולוגיות אופייניות, למשל למר יוקה – כל המוזיקה בעולם, למעט יצירות ספציפיות, מתחילה בקצב אטי ומאצה בהדרגה. למה זה קורה? כי כך המוח שלנו מחווג. זו פסיכולוגיה אנושית בסיסית, שמעוררת בנו תגובה מסוימת; כך המוח שלנו בנוי להפיק הנאה ממוזיקה".

האם אפשר להסיק מהאוניברסליות של האינסטינקט האמנותי שאמנות שיותר אנשים מבינים היא אמנות טובה יותר? "זה לא מריש, אחרת 'טלמאיב' או 'רחוב טומס' יהיו האמנות הכי טובה, כי כל תינוק מבין אותן. מבוגרים זקוקים לחוויה אחרת. יש תגובות ביולוגיות אופייניות, למשל למר יוקה – כל המוזיקה בעולם, למעט יצירות ספציפיות, מתחילה בקצב אטי ומאצה בהדרגה. למה זה קורה? כי כך המוח שלנו מחווג. זו פסיכולוגיה אנושית בסיסית, שמעוררת בנו תגובה מסוימת; כך המוח שלנו בנוי להפיק הנאה ממוזיקה".

האם אפשר להסיק מהאוניברסליות של האינסטינקט האמנותי שאמנות שיותר אנשים מבינים היא אמנות טובה יותר? "זה לא מריש, אחרת 'טלמאיב' או 'רחוב טומס' יהיו האמנות הכי טובה, כי כל תינוק מבין אותן. מבוגרים זקוקים לחוויה אחרת. יש תגובות ביולוגיות אופייניות, למשל למר יוקה – כל המוזיקה בעולם, למעט יצירות ספציפיות, מתחילה בקצב אטי ומאצה בהדרגה. למה זה קורה? כי כך המוח שלנו מחווג. זו פסיכולוגיה אנושית בסיסית, שמעוררת בנו תגובה מסוימת; כך המוח שלנו בנוי להפיק הנאה ממוזיקה".

מתבונן על העולם החדש

שיזף רפאלי

לקחת את ה-MBA ולשרת את הציבור – זה עיקרו של הנדר שנדרו כמחצית מבוגרי התואר השני במינהל עסקים באוניברסיטת הרווארד לפני כחודש. יום לפני טקס הסיום הרשמי התכנסו יותר מ-400 בוגרים לטקס נוסף, רב רושם ומתקשר היטב, שבו נשבעו לשרת את טובת הציבור, לנהוג ביושרה ולהילחם בהחלטות ובמעשים המקדמים את המנהלים, אותם עצמם, על חשבון טובת התאגידים והחברות שבהם יעבדו. עכשיו הם מתכננים לגייס לנדר הזה עוד ועוד סטודנטים ובוגרים ולהתניע תנועה עולמית בעניין (mbaoath.org).

נאמנות לגורם אחר, למשל לציבור. ביקורת דומה טוענת שהשבועה הזו אפילו גורעה יותר מהנאח עצמית – זאת הונאה של האחר. מי שמרדב גבוהה גבוהה על ערכי מוסר וריסון עצמי בסך הכל מייצר מסך עשן של צביעות – היפוקריסס של ה-MBA הוא היפוקריטי. הטקס והשבועה הללו יאפשרו את המשך תאוות הבעצ, בכסות מגלגלת עיניים אך לא פחות מרושעת ומוזיקה. וביקורת חריפה עוד יותר היא זו המ' לווה בטיעונים אידאולוגיים. האם גישת "זאהבת לרעך כמוך" באמת יכולה לשמש מצפן ומצפון עסקי, הם תוהים, ואם לא, מהן החלופות? האם האמרה האמריקאית המפורסמת Winning is not the most important thing, it is the only thing נכונה יותר משום שהיא ישרה יותר? האם להסתפק בסיסמאות כגון "זו של גוגל ותקציר שבועת היפוקריסס: "First, do no evil".

חלש ואחרון של מי שתוך זמן קצר יהיו תככנים, תאווי בצע ואכזרים בדיוק כמו קודמיהם. לטענתם, לא רק שאין טעם בהבטחות ריקות של צעירים שטרם חוו הרפואה, שחי מאות שנים לפני הספירה. ואי אפשר לתת אמון בהבטחות כאלו – והן אלו של הרמב"ם ואסף הרופא, ולנו סחים מודרניים יותר. שבועות מקצועיות אחרות אפשר למצוא, למשל, עם הגיוס

חלש ואחרון של מי שתוך זמן קצר יהיו תככנים, תאווי בצע ואכזרים בדיוק כמו קודמיהם. לטענתם, לא רק שאין טעם בהבטחות ריקות של צעירים שטרם חוו הרפואה, שחי מאות שנים לפני הספירה. ואי אפשר לתת אמון בהבטחות כאלו – והן אלו של הרמב"ם ואסף הרופא, ולנו סחים מודרניים יותר. שבועות מקצועיות אחרות אפשר למצוא, למשל, עם הגיוס

השבועה שהגו תלמידי ה-MBA בהרווארד (בתמונה) עשויה להבטיח סגנון חדש בניהול עסקים ולהיות צעד חשוב בהתמקצעות הניהול

אחריות אחרת, עמוקה ובסיסית לא פחות? מבקרים לא מעטים מוכיחים שהכלכלה החופשית משתתת על ניסיונותיו של מוכר למעמר מיוחד של המקצוע. השוק ייטיב עם כולם, הם מוכיחים, רק אם כל אחד יפעל למען התועלת האישית שלו. ובסביבה קפיטליסטית, המחויבות המוסרית היחידה של מנהל היא לבעלי המניות. כל עוד התנהגותו חוקית, המנהל חייב דין חו שבון, באמנות ומסירות רק לבעלי העסק, מנהלים, ובעיקר בוגרי בתי ספר לניהול, צריכים להפנים את ערכי השוק ולא איה אטראוים מעורפל. הם צריכים להאמין באמת ובתמים ביר הנעלמה, בצדק ובנפ לאת הסדר שהדי הואת יכולה להשליט. ומי שהפנים ומאמין בכך, לא יכול להבטיח

מרוץ שיזף רפאלי הוא ראש בית הספר לניהול והמרכז לחקר חברת המידע באוניברסיטת חיפה. sheizaf.rafaeli.net